



# Las Squadras

**Informaziuns e messadi tier la votaziun dils 7 da mars 2010**

**Gie**

## **Nova ulivaziun da finanzas**

### **Gronds avantatgs per la regiun e per la vischnaunca da Sumvitg**

#### ***Resumaziun e proposta***

Ils 7 da mars 2010 decida il pievel grischun sur dalla nova ulivaziun da finanzas ed il detretschament dallas incumbensas, in project monumental, per las vischnauncas ed en special per nosssa vischnaunca, senza dubi il pli impurtont project cantunal dils davos 52 onns.

Sco tier mintga refuorma pli gronda cuntegn era la nova ulivaziun da finanzas enqual aspect meins positiv. Ei porta denton nuot d'accentuar singulas munconzas dad in tal project ed aschia periclitar ina refuorma daditg necessaria che porta, viu objectiv, bia dapli avantatgs che disavantatgs. La lescha previda cuntegn era ils mieds necessaris per menar atras las adattaziuns necessarias, sch'ei semuossa che quella ni tschella stipulziun satisfac buca allas pretensiuns tschentadas ad ina ulivaziun da finanzas moderna e gesta.

Cun dir gie a quella refuorma, schein nus gie:

- ad ina ulivaziun da finanzas gesta e solidaria;
- ad in rinforzament dallas vischnauncas e dalla scola populara;
- ad in diever effizient dils mieds publics;
- a peis da taglia pli bass;
- ad ina basa essenziala per ulteriuras refuormas necessarias en nies cantun.

Per la vischnaunca da Sumvitg porta la nova ulivaziun da finanzas ina massiva migliur visavi la situaziun actuala. Aschia survegnin nus agid finanziel per dar damogn a nosssa immensa infrastructura e nus savein era procurar per optimalas premissas per far nosssa vischnaunca pli attractiva, seigi quei cun sbassar il pei da taglia ni cun far investiziuns che augmentan la qualitat da viver cheu tier nus.

***Ord quels motivs sustegn la suprastanza communal unanimamein il project dalla nova ulivaziun da finanzas e propona a vischinas e vischins da votar GIE.***

La gronda part dallas suprastanzas communalas dalla Surselva, era quellas da vischnauncas che profiteschan forsa buca taluisa dalla nova ulivaziun da finanzas, recomonda in **GIE** tier la votaziun. La solidaritad denter las executivas dallas vischnauncas duei esser in signal era per votantas e votants.



Sin fundament dalla massiva e tendenziusa propaganda encunter la nova ulivaziun da finanza supplichescha la suprastanza communal Vus, preziadas convischinas e preziai convischins, che haveis senza dubi grond senn da responsablada per Vossa vischnaunca, da prender stediamein part dalla votaziun, da motivar ils confamiliars, amitgs ed enconuschents en ed ordeifer nossa vischnaunca da dir GIE a quei immens impurtont project per nossa vischnaunca e per nossa regiun.

## **Il project dalla nova ulivaziun da finanzas (NUF) en detagl**

Ils 28-11-2004 ha il pievel svizzer approbau la "nova ulivaziun da finanzas denter la confederaziun ed ils cantuns". A Sumvitg haveis Vus, preziadas convischinas e preziai convischins, approbau quei project cun 59 % gie encunter 41 % na. La nova ulivaziun da finanzas denter la confederaziun ed ils cantuns ei entrada en vigur cun ils 01-01-2008. Las experientschas fatgas davart dil cantun Grischun en quels dus onns ein fetg positivas. Il cantun survegn dapli mieds dalla confederaziun, mieds che san vegnir duvrai libramein, pia leu nua ch'ei fa basegns. Per che la nova ulivaziun da finanzas denter la confederaziun ed il cantun sappi mussar ses effects positivs era visavi las vischnauncas ha il departament da finanzas dil cantun Grischun lantschau egl onn 2007 sut la direziun dalla anteriura cussegliera governativa Eveline Widmer-Schlumpf il project **nova ulivaziun da finanzas** pil cantun Grischun ni cuort **NUF** (tudestg: neuer Finanzausgleich, NFA).

Il cantun Grischun basegna ina nova ulivaziun da finanzas ed in detretschaument dallas incumbensas denter cantun e vischnauncas. La lescha d'ulivaziun da finanzas actuala datescha digl onn 1958. Bein ei quella lescha adina puspei vegnida adattada als basegns, denton eis ella mai vegnida surluvrada cumpletamein. Ella dat impuls falli e blochescha il svilup dil cantun e dallas vischnauncas. Per survegnir dapli contribuziuns dil cantun ston las vischnauncas ir si cul pei da taglia. Aschia survegn era la vischnaunca da Sumvitg, suenter haver alzar il pei da taglia, ussa dapli contribuziuns dil cantun. Senza alzar il pei da taglia fuss quei buca stau pusseivel. Las grevezias per nossa vischnaunca che seresultan ord siu vast territori, sia topografia, sias fracziuns spatitschadas, sia immensa infrastruttura han giugau negina rolla tier il giudicament, schebein nossa vischnaunca survegni dapli contribuziuns ni buc. Sulettamein il pei da taglia e la schliata situaziun finanziaria ein stai decisivs e las contribuziuns supplementaras ein vegnidas fixadas senza trer en consideraziun las grevezias da nossa vischnaunca. Ina valetaziun malgesta che risguarda buca la situaziun efectiva dallas vischnauncas.

Mintgin che s'occupescha da fundament culla damonda dad ina ulivaziun da finanzas denter cantun e vischnauncas, ina ulivaziun che duess veramein curreger ora las grondas differenzas denter las vischnauncas, che duess esser gesta, sto conceder ch'il sistem actual ei diltuttatfatg fallius. Dil reminent ein schizun ils adversaris dalla nova ulivaziun da finanzas unisono da quei meini.

Las finamiras dalla **nova ulivaziun da finanzas** ein:

- impunder ils mieds publics a moda efficients;
- promover l'autonomia dallas vischnauncas;
- procurar per peis da taglia pli bass;
- dismetter impuls falli;
- dismetter proceduras da finanzas cumplacadas e custeivlas.

Per realisar quellas finamiras sebase la **nova ulivaziun da finanzas** sin duas petgas principalas cun mintgamai dus instruments:

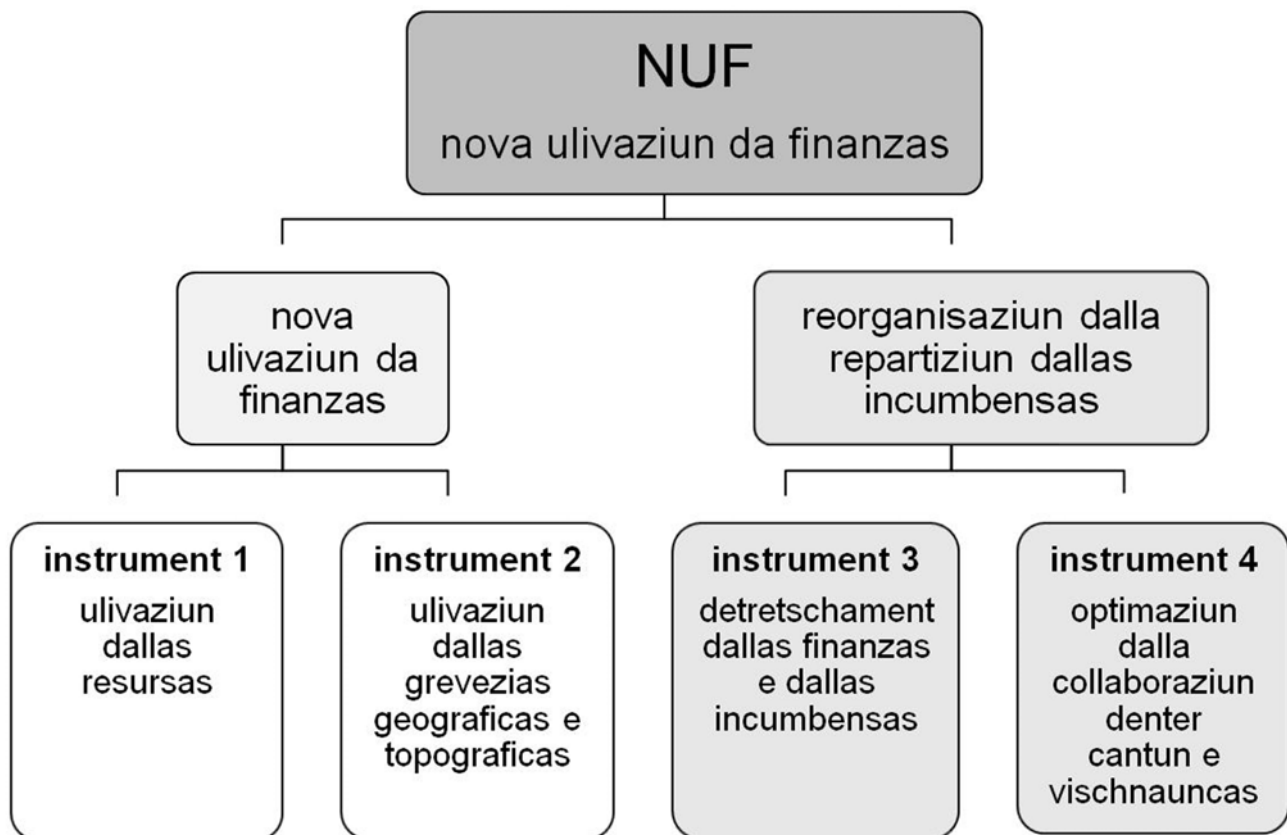
## 1. ulivaziun dallas finanzas cun

- ulivaziun dallas resursas (dils mieds finanzials)
  - » *vischnauncas beinstontas gidan las vischnauncas cun meins entradas*
- ulivaziun dallas grevezias geograficas e topograficas
  - » *vischnauncas cun grondas grevezias muort lur spatitschadad e lur vasta infrastruttura survegnan agid finanziel per dar damogn a quellas grevezias*

## 2. detretschament dallas incumbensas

- detretschament dallas finanzas e dallas incumbensas
  - » *incumbensas vegnan partidas tier u al cantun ni allas vischnauncas, ei vegn fatg uorden cul viriveri nunsurveseivel d'incumbensas e pagaments denter cantun e vischnauncas*
- optimaziun dalla collaboraziun
  - » *incumbensas che cantun e vischnauncas adempleschan vinavon commu-nablamein vegnan organisadas e finanziadas pli efficient*

La grafica cheu sut muossa il sistem dalla nova ulivaziun da finanzas (NUF)





## 1. *Ulivaziun dallas resursas (instrument 1)*

Cun quei instrument dueien las grondas differenzas dalla forza da finanzas denter las vischnauncas en nies cantun vegnir ulivadas empauet. Oz dat ei el cantun Girschun vischnauncas fetg beinstontas che san selubir da tener lur peis da taglia fetg bass. Da l'otra vart dat ei vischnauncas che san ademplir lur pensums mo cun peis da taglia fetg aults. La beinstonza ni la capacitaad finanziaala dalla vischnaunca duei da niev vegnir miserada cun igl *index da resursas*. La media da quei index da resursas per tuttas vischnauncas vegn definius cun 100 puncts. Vischnauncas cun dapli che 100 puncts valan sco vischnauncas cun bia resursas finanziaalas (Ferrera 693 puncts) e vischnauncas sut 100 puncts valan sco vischnauncas cun paucas resursas finanziaalas (Duvin 27 puncts). Il potenzial da resursas vegn calculaus sin basa dallas entradas las pli impurtontas, numnadamein dallas taglias da persunas naturalas e da persunas giuridicas (sin basa dil pei dalla taglia cantunala), dalla taglia sin schischom (culla tariffa 1.5 %) e dils tscheins d'aua. Cun risguardar la tariffa dil cantun tier la taglia da persunas naturalas e giuridicas vegn eliminau igl impuls da tener ault il pei da taglia, per saver profitar dall'ulivaziun da finanzas sco entochen ussa. Era vegnan las vischnauncas pli grondas che tegnan bein casa cun lur finanzas, sco per exempel nossa vischnaunca, buca pli castigadas persuerter.

Igl index da resursas semida onn per onn, quei demai ch'el vegn mintgamai calculaus sin fundament dils quens communalis dils dus onns precedents. S'augmentan las entradas, vegn igl index pli gronds e sche quellas sesminueschan, vegn igl index pli pigns.

***La vischnaunca da Sumvitg ha pils onns 2006 e 2007 in index da resursas da biabein 84 puncts e vala aschia sco meins beinstonta, ha pia paucas resursas finanziaalas e survegn aschia contribuziuns ord l'ulivaziun. Sin fundament dallas cefras 2006/2007 fussen quei ca. 155'000 francs.***

## 2. *Ulivaziun dallas greveziis (instrument 2)*

Cun l'ulivaziun dallas greveziis duei vegnir segidau cun quellas vischnauncas che han greveziis che sedattan ord lur situaziun geografica e topografica, ord lur obligaziuns davart dil provediment social sco era ord situaziuns extraordinarias, sco per exempel catastrofas dalla natira. Quellas greveziis san las vischnauncas buca influenzer sezzas e perquei dueien ellas vegnir sustenidas.

### 2.1 *Greveziis geografic-topograficas*

La lescha d'ulivaziun preveda da reparter ils mieds finanziaals sin las vischnauncas tenor ils suandonts criteris:

- lunghezia dallas vias;
- surfatscha dil territori communal en cumparegliaziun culla populaziun;
- structura da habitadi (central ni spatitschau cun bia fracziuns ed uclauns);
- diember da scolaras e scolar.

***Nossa vischnaunca cun sia immensa reit da vias, siu grond territori e sia structura da habitar spatitschada cun fracziuns ed uclauns survegness muort sias greveziis geografic-topograficas grondas contribuziuns. Quellas contribuziuns fussen stadas pigl onn 2008, pia sin basa dallas cefras 2006/2007, cun ca. 504'000 francs pli grondas che tuttas contribuziuns che la vischnaunca ha efectivamein survegniu dil cantun quei onn. Gest tier nossa vischnaunca semuossan ils gronds avantatgs dalla nova ulivaziun da finanzas che segida cullas vischnauncas che han grondas greveziis ch'ellas san buca influenzer sezzas.***



## 2.2 Grevezias socialas

Il sistem d'ulivar las grevezias socialas ei oz fetg cumplicaus. Plinavon caschuna il sistem actual gronda lavur administrativa pil cantun e per las vischnauncas. Cul niev sistem d'ulivar las grevezias socialas vegnan mo pli vischnauncas cun grondas grevezias socialas, sco per exempel Domat ni Cuera, sustenidas dil cantun cun quei instrument.

***Per nossa vischnaunca porta quella midada in marcant levgiament dalla lavur administrativa. Dalla vart finanziaria seresultas pigl onn 2008 in surpli da cuosts per la vischnaunca da ca. 17'000 francs.***

## 2.3 Grevezias extraordinaras ed inevitablas

Quella ulivaziun individuala ei per cass da grevezias specialas che las vischnauncas san buca influenzer, per exempel tier catastrofes dalla natira sco malauras, lavinas, gronds barschaments d'uauls etc.. Quei instrument possibilitescha al cantun da sustener vischnauncas che san buca surmontar donns dalla natira mo cun agens mieds.

***In sguard anavos muossa che nossa vischnaunca ha adina puspei giu da sbatter cun catastrofes dalla natira. Era egl avegnir essan nus periclitai da donns caschunai dalla natira, dils quals nus savein buca dar damogn senza agid dil cantun. La nova ulivaziun da finanzas segirescha era pigl avegnir avunda mieds finansials per tals cass.***

## 3. Detretschament dallas finanzas e dallas incumbensas (instrument 3)

Cul detretschament (Entflechtung) dallas finanzas e dallas incumbensas dueien ils pagaments denter cantun e vischnaunca vegnir eliminai nua che quei ei pusseivel. Las incumbensas dueien vegnir partidas tier u al cantun ni allas vischnauncas. Oz dat ei incumbensas che vegnan definidas entras leschas cantunals e lu finanziadas ensemen dil cantun e dallas vischnauncas cun mintgamai differentas quotas. Aschia exista in ver schischuri da pagaments e da quotas da participaziun che negin ha pli la survesta.

In bien exempel per illustrar quei sistem actual ei il suandont. La vischnaunca da Sumvitg survegn contribuziuns dil cantun per la meglieraziun funsila. Da quellas contribuziuns retschartas sto la vischnaunca denton puspei pagar anavos al cantun 6 %, quei denton mo aschiditg ch'ella ei ella 3. classa da finanzas. Ussa che nus essan ella 4. classa da finanzas ei quei lu buca pli il cass. Che tallas ortgadads portan nuot e ston vegnir eliminadas ei bein evident.

Quei instrument ni augmenta ni sminuescha la purschida da prestaziun per vischinas e vischins. Ei vegn sulettamein repartiu pli raschuneivel las incumbensas sil cantun e sin las vischnauncas.

Pertuccadas da quei detretschament ni da quella repartiziun ein 55 incumbensas dil maun public.

- il cantun surpren 28 incumbensa cumpleinamein e 3 incumbensas sil sector dalla sanadad cun ina participaziun da 85 % (cun in engaschi finansial da 63.4 milliuns);
- las vischnauncas sorprendan 24 incumbensas (cun in engaschi finansial da total 60.6 milliuns).



Cul niev detretschament dallas incumbensas vegnan las incumbensas repartidas a moda adequata denter il cantun e las vischnauncas, aschia che las vischnauncas survegnan dapli libertad d'agir. Bein vegn la responsabladad dallas vischnauncas dumandada, da l'autra vart daventan ellas sin differents secturs era pli autonomas. Las convischinas ed ils convischins vegnan a profitar dil diever effizient dils mieds publics.

Cun quella nova repartiziun dallas incumbensas vegnan las vischnauncas descargadas da biabein 48 milliuns. La gronda part da quei levgiament ein las contribuziuns che las vischnauncas pagan oz per las scolas professiunalas e ch'il cantun surpren cumplettamein culla nova lescha. Era surpren il cantun da niev cuosts sil sector dalla pedagogia speciala (p.ex. logopedia, audiopedagogia, mesiras tier impediments dalla vesida) e descarga cheu massivamein las vischnauncas.

Perencunter han las vischnauncas da sorprender ils cuosts sils secturs dalla scolletta e dalla scola populara. Il cantun vegn el scolaesser da niev a sorprender cumpleinamein ils cuosts dil menader da scola, ils cuosts per la perfecziun dils scolasts, sco era ils cuosts da projects che sedattan ord las refuormas sil sector dallas scolas. In tal project ei per exempel l'introducziun digl engles ella scola primara.

Il cantun ei vinavon responsabels per la qualitat dalla scola e procura era che quella vegni garantida dallas vischnauncas. La basa persuenter ei la lescha da scola cantunala che ei buca tangada ella nova lescha d'ulivaziun. Las vischnauncas han sco gia oz, era culla nova lescha quasi neginas pusseivladads d'influenzar essentialmein il scolaesser.

Ils multifars problems actuals sil sector dil scolaesser vegnan in summa buca sligiai culla nova ulivaziun da finanzas resp. cul detretschament dallas incumbensas previus. Quels problems san vegnir sligiai mo culla revisiun dalla lescha da scola cantunala, in project che vegn ad occupar il Grischun independentamein dalla lescha d'ulivaziun. Havess la revisiun dalla lescha da scola consequenzas negativas per las vischnauncas ha il cussegl grond la pusseivladad da curreger la lescha d'ulivaziun corrispudentamein. Aschia ein temas arisguard las influenzas finanzialas dil svilup sil sector dil scolaesser buca giustificadas. Era tier autras leschas vegn ei a dar situaziuns che pretendan ina adattaziun dalla lescha d'ulivaziun. Pia vegn la lescha d'ulivaziun adina puspei a vegnir adattada, enzatgei che ei tier ina lescha da quei gener nuot auter che normal.

***En stanza da scola, resp. per nos affons da scola semida in summa nuort culla nova ulivaziun da finanzas.***

***Neginas vischnauncas, era buca la vischnaunca da Sumvitg, vegnan sin fundamet dalla nova ulivaziun da finanzas a periclitar lur attractivitat cun sminuir ni metter en damonda la qualitat da lur scolas! Mintga vischnaunca fa gia oz ed era egl avengir tut il pusseivel per porscher ina optimala scolaziun a ses affons. Era tier l'integraziuns da scolars pli fleivels e scolars cun impediments vegnan las vischnauncas ad ademplir lur obligaziuns sco tochen dacheu. Tgi che pretenda che las vischnauncas emblidien lur affons che basegnan tractament special en scola, ignoreschan cumplettamein il senn da responsabladad dils organs politics.***

Sper ils cuosts sil sector dil scolaesser vegnan ils cuosts sil sector dil socialesser surdai parzialmein allas vischnauncas. Ils cuosts digl agid social per persunas ch'ei burgheisas da Sumvitg ed ein buca domiciliadas el cantun Grischun vegnan purtai da niev cumpleinamein dil cantun. La part dalla cussegliaziun sociala, resp. digl agid social personal, duei vegnir surdaus allas vischnauncas. Quella cussegliaziun vegn oz exequida entras ils survetschs socials regiunals da Glion resp. da Mustér.



Cun surdar quell'incumbensa allas vischnauncas stuessen ils survetschs socials regiunals da niev, per exempel vegnir surpri dallas vischnauncas da sedia, vul dir da Glion resp. da Mustér. Sco la suprastanza dalla Regiun Surselva ha informau, füss ella prompta da surprender il survetsch social regional e dad integrar quel ella structura dalla Regiun Surselva. Aschia sa la structura actuala culs survetschs socials regiunals vegnir mantenida ed igl agid social sa vinavon survir optimalmein als basegns dallas persunas pertuccadas. **Pil singul pertuccau semida nuot.** Quei che mida, ei sulettamein il patrun dils cussegladers dad oz, en quei senn che quei ei buca pli il cantun, mobein la Regiun Surselva. Tier il pli dils cantuns dalla Svizra Tudestga ei quei medem sistem gia secumprovaus.

Plinavon savessen era la lavur sociala per la scola sco era la cussegliazion da giuventetgna vegnir integrari el survetsch social tier la Regiun Surselva, quei che ei cul sistem cantunal actual buca pusseivel.

Ils dubis dils adversaris dalla refuorma, che las vischnauncas seigien surdumandadas culla cussegliazion sociala ein aschia insumma buca fundai. Ils adversaris pericliteschan cun informaziuns fallidas quella refuorma necessaria dalla ulivaziun da finanzas grischuna.

#### 4. **Optimizaziun dalla collaboraziun (instrument 4)**

La nova ulivaziun da finanzas ei buca, sco ils adversaris vulan far valer, in project che sforza vischnauncas pintgas da fusiunar. Quei project eliminescha sulettamein differents impediments per collaboraziuns intercommunalas e buca il davos era per fusiuns, leu nua che talas ein giavischadas. La damonda da fusiuns da vischnauncas sedat buca ord la nova ulivaziun da finanzas, mobein ord las situaziuns actualas dallas vischnauncas pintgas che dattan semplamein buca pli damogn allas incumbensas multifaras. Biaras vischnauncas ein muort lur problems finansials e geografic-topografics candidatas pauc attractivas per autras vischnauncas, cu ei setracta da fusiunar. Tgei vischnaunca vul schon surprender in buordi supplementar. Culla nova lescha d'ulivaziun che risguarda las grevezias geografic-topograficas e procura per ina gesta ulivaziun dallas finanzas, vegnan la differenzas denter las vischnauncas ulivadas empauet ed aschia scaffiu ina buna basa per la decisiun sur da fusiuns.

Che fusiuns da vischnauncas ein cun ni senza la lescha d'ulivaziun in tema fetg actual el cantun Grischun, muossan las fusiuns gia fatgas ed era ils discuors che vegnan menai en Surselva denter in entir triep vischnauncas.

Cordial engraziament per Vies sustegn!  
Vies president communal  
Walter Deplazes

#### **Editura**

Vischnaunca Sumvitg, caum postal 60, 7175 Sumvitg  
telefon: 081 920 25 00, fax: 081 920 25 08,  
e-mail: [info@sumvitg.ch](mailto:info@sumvitg.ch)